

Mellékletek:

Csontos Lajos (1802-1862) felsődabasi kultúrmérnök adományozó tevékenysége

Dabas helytörténetét számos jeles adományozó tevékenysége gyarapítja. Voltaképpen mindegyikük pozitív példát mutatott az utókornak, ezért az lenne a méltányos, ha közülük kivétel nélkül mindenkit számon tartanánk. Az utókor azonban gyakran bánik méltánytalanul, mondhatni mostohán a példaadó életpályákkal, cselekedetekkel. Erre a legjobb helyi precedensek egyike nemes Csontos Lajos felsődabasi kultúrmérnök esete, aki végrendeletében mintegy 150 holdnyi birtokát teljes egészében a pesti református főiskolára (korabeli neve: Pesti Theológiai Akadémia, a mai Károli Gáspár Református Egyetem jogelődje) hagyományozta.

Származásáról, gyermekkoráról, iskoláiról keveset tudunk. Ami bizonyos, hogy református, nemes családban született Alsődabason, 1802. augusztus 5-én, Csontos István és Szabó Zsuzsanna gyermekeként, és kultúrmérnöknek képezte magát. Iskolái végeztével Pest vármegye szolgálatába állt, a megyei tisztviselői névsorokban 1841-től találkozhatunk a nevével. Voltaképpen Zlinszky László (1800-1862) és Halász Móricz (1815-1885) megyei mérnökök, főmérnökök munkatársa volt. 1846-ban a váci és a pilisi járás rendes úti mérnökévé nevezték ki. 1848-ban anyagilag is támogatta a forradalmi kormány függetlenségi harcát. A bukás után nincs nyoma annak, hogy az állásvesztésen, mellőzésen kívül további retorzió is érte volna. Valószínűleg magán földmérőként működhetett tovább, ezt a feltételezést a Nógrád vármegyei Rádon, 1857-ben készült, a Ráday család pusztája és a vele határos ványi puszta térképe támaszt alá, mely ma is a Pest Vármegyei Levéltár állományában van.

Az 1860-as évek elején viszont megyei letéti pénztárnokként volt alkalmazásban. Felsődabason, nőtlenül élt, nem alapított családot. 1862. november 30-án, hatvan évesen érte a halál (gyomorrák), utódja nem maradt, az alsődabasi református temetőben helyezték végső nyugalomba december 2-án. A temetési szertartást Tóth Ferenc lelkész segédletével „Főtiszt. Török Pál superintendens úr” végezte. A különleges megtiszteltetést bizonyosan azzal érdemelte ki, hogy végrendeletében fő örökösének a pesti református főiskolát tette meg, minden bizonnyal éppen Török Pál (1808-1883) református lelkész, a Dunamelléki református egyházkerület püspöke, a Pesti Református Teológiai Akadémia tanára, királyi tanácsos adományszerző-szervező tevékenységének hatására. A hagyatékából kisebb rész jutott nővérének, özv. Grusz Antalné Csontos Katalinnak és az ő fiának, Grusz Gusztávnak, valamint gazdaasszonyának, Kopjár Zsuzsannának.

A hagyatékot az egyházkerület 1863. májusi közgyűlésén hozták nyilvánosságra:

„A főpásztori előadásból több kisebb egyházi és iskolai célokra történt jótékony adományok említésén kívül különösen hálás megilletődéssel fogadta a közgyűlés két kegyadomány bejelentését. Nevezetesen boldog emlékü Csontos Lajos, felső dabasi mérnök, végrendeletében összes vagyonát (szántóföldek és szőlőkben összesen mintegy 150 holdat) a pesti ref. papnöveldeknek hagyományozta; és végvezekényi báró Baldácsi Antal ő maga 1000 oszt. frtot alapított oly célból, hogy annak évi kamatja az egyházkerület pap és tanító özvegynéinek és árváinak adassék segélyül.”

A Dunamelléki Református Egyházkerület a birtokot jogilag tisztázta, tagosította és haszonbérbeadással jövedelmezően működtette. A társörökösökkel mindenben egyezsége jutott. Az örökagyó házat a hozzátartozó területekkel értékesítette.

1882. júniusi közgyűlési feljegyzés szerint: „A Csontos-féle dabasi birtok, mely áll 133 hold és 648 □ ölből, jövedelmez jelenleg 621 frt 51 krt.”

A jövedelemből 1865-ben döntöttek egy méltó síremlék állításáról, mely ma is megtalálható a református temetőben. Felirata:

NEMES
CSONTOS LAJOS
HITES MÉRNÖK ÚR
AZ AVATOTT SZAKFÉRFIU,
A TUDOMÁNY S TANÜGY BARÁTJA,
AZ EGYHÁZ BUZGÓ TAGJA,
A PESTI EV. REFORM. FŐISKOLA
EGYIK KEGYES ALAPÍTÓJA
EMLÉKEZETÉRE
TISZTELET S HÁLA JELÜL
A JÓTÉTEMÉNYES FŐISKOLA
SZÜLETETT 1802 AUG. 5.
MEGHALT 1862 NOV. 30.

A birtok jövedelmét a főiskola ösztöndíjalapként hasznosította, főként a külföldi tanulmányokat folytató teológusok és segédlelkészek támogatására. 1893-ban az Alsódabason és Sári-Babádon lévő birtokot értékesítették Gyóni Halász Bélának, a terület haszonbérletjének. Az 1893. szeptember 29-én lejáró haszonbérleti szerződésben az éves bérleti díj 700 frt. volt. Gyóni Halász Béla 24 és fél év bérleti díjnak megfelelő egyösszegű vételár, azaz 17.150 frt megfizetésével 1893. októberében lett a birtok tulajdonosa. A bankban kamatozó pénzügyi alap az első világháborúig működött rendeltetésének megfelelően. A háborús infláció azonban – akárcsak más alapítványok esetében – elértéktelenítette a törzstőkét és ezzel bő ötven év után ellehetetlenült a további rendeltetészerű működés.

Említést érdemel, hogy Csontos Lajos hagyatékának részét képezte a közbirtokossági formában működő alsódabasi kaszinó jövedelméből való részesedés is. Bár a kaszinó jövedelmezően működött, ebből azonban még sem származott bevétele az egyházkerületnek, mert az osztalékot a kifizetés helyett mindig visszaforgatták az épület javítására.

Csontos Lajos felsódabasi mérnök a Halászok, Zlinszkyek környezetében, miliójében élt. Végrendelétével bebizonyította, hogy az ő példájukból megértette: a vagyon a közjó szolgálatának felelősségével is jár. Adományával fényes lapot írt a dabasi helytörténetben, cselekedete a XXI. században is követendő példa, mely értéktári védelmet érdemel.

Bibliográfia

Hírnök: Pest vármegye új tiszti karának teljes jegyzéke. 1841. május 13. p. 1.

Jelenkor: Tekintetes Nemes Pestmegyének... 1841. május 8. p. 146.

Pesti Hírlap: Pest vármegye újonnan választott tisztviselő karának névjegyzéke. 1841. május 8. pp. 303-304.

Monte Dégói Albert Ferencz (szerk.): Közhasznu Honi Vezér - gazdasági, házi és tiszti kalendárium, 1843. Landerer és Heckenast, Pest, 1843. p. 230.

Budapesti Híradó: Megyék. 1845. május 8. p. 308.

Jelenkor: Pestmegyei tisztválasztás. 1845. május 8. p. 221.

Pesti Hírlap: Törvényhatósági dolgok – Pest vármegye... 1845. május 8. p. 302.

Nemzeti Ujság: Törvényhatósági tudósítások – Pestből. 1845. május 8. p. 286.

Mult és Jelen: Magyarhoni megyei közlések. 1845. május 16. p. 231.

Pesti Hírlap: Törvényhatósági dolgok – Pestmegye - Csontos Lajosnak a' váczai és pilisi járásban rendes úti mérnökké... 1846. június 12. p. 400.

Jelenkor: Pestmegyei közgyűlés. 1846. június 14. p. 278.

Nemzeti Ujság: Törvényhatósági tudósítások – Pestből. 1846. június 16. p. 374.

Közlöny: Folytatólagos jegyzéke azon adakozásoknak, mellyek f. évi September 4 's 5kén a' magyar álladalmi pénztár felsegélésére ajándokul vagy kölcsönképen, részint Budán az állodalmi főpénztárnál, részint Pesten az arany és ezüst beváltóhivatalnál tétettek... 1848. szeptember 15. p. 498.

Közlöny: Belföld - Pestmegyének 1849-ik évi május 14-én Ketskeméten tartott gyűlésében alakított tisztikara... 1849. június 5. p. 464.

Budapesti Hírlap: XII. Jegyzéke a pesti cs. kir helytartósági osztálynak azon önkénytes adakozásokról, melyek a cs kir Fensége Ferdinand Miksa főherczeg fölhívása következtében Ő cs. kir apostoli Felsege I Ferencz József szerencsés megmentése emlékének egy templom általi örökítésére befolytak. 1853. július 28. p. 955.

Pesti Napló: Pest, május 28-kán. 1863. május 29. p. 3.

Színházi Látcső: Mi történik a nagy színpadon? 1863. május 31. p. 2.

Sürgöny: A Dunamelléki ref. egyházkerület közgyűlése. 1863. június 3. pp. 2-3.

Protestáns Egyházi és Iskolai Lap: A Dunamelléki Ref. Egyházkerület közgyűlése. 1863. június 7. p. 720.

Dunamelléki Református Egyházkerület Jegyzőkönyvei: 1863. május p. 2, 5; 1863. június p. 23, 26; 1863. október p. 30, 32, 42; 1864. május p. 35; 1865. június p. 32, 41, 42; 1866. május p. 17; 1866. június p. 40; 1867. június p. 29; 1868. június p. 35; 1869. május p. 36; 1870. június p. 66, 67; 1871. június p. 69, 70; 1872. május p. 58, 59; 1873. június p. 72, 73; 1874. június p. 66; 1875. május p. 50, 70; 1876. június p. 47, 85; 1876. október p. 36, 80, 97, 100; 1878. június p. 88; 1879. április p. 89, 111; 1881. május p. 147, 150; 1882. június p. 118; 1883. május p. 71, 131, 133, 160; 1886. május p. 68, 175; 1887. június p. 57, 184, 185, 202; 1888. május p. 151, 211, 212, 213, 214; 1890. október p. 77, 167, 168, 169, 170; 1891. szeptember p. 144, 237, 238, 239, 240, 253; 1892. október p. 88, 91, 233, 234, 235, 244; 1893. október p. 68, 71, 235, 236, 237, 294, 296; 1894. október p. 56, 58, 231, 232; 1895. szeptember p. 101; 200; 1896. október p. 77, 79, 83, 276, 281, 282; 1897. október p. 92, 293, 297, 302, 364; 1898. október p. 133, 293, 294, 307; 1899. október p. 54, 58, 61, 259, 285, 1900. október p. 131, 132; 1901. október p. 53; 1903. október p. 217; 1904. október p. 95, 96; 1905. szeptember p. 36, 57; 1908. október p. 114; 1909. október p. 62; 317; 1910. október p. 197, 209, 213; 1911. október p. 106, 108; 1912. május p. 109; 1912. november p. 271; 438; 1913. október p. 181; 1914. április p. 52; 1923. november p. 89.

Tóth Sámuel (szerk.): A Magyarországi Ev. Ref. Egyház egyetemes névtára az 1886. évre. Hornyánszky Viktor Könyvnyomtató Intézete, Budapest, 1887. p. 456.

Lakos Ágnes: Térképek a Pest Megyei Levéltárban. Pest Megyei Levéltár, Budapest, 1999. p. 91.

Kecskeméti Norbert: Református (Halász) temető. Dabas Város Önkormányzatának, épített és természeti értékekről szóló 33/2010. számú rendeletének szakmai melléklete. Dabas, 2014. p. 57. **A javaslatához felhasznált 2010, 2012 és 2014. évi síremlék fotókat Kecskeméti Norbert készítette.**

Wikipédia szócikkek: Károli Gáspár Református Egyetem, Ráday család, Ráday Gedeon (főispán), Török Pál (püspök).

Összeállította: Valentyik Ferenc